

CONTRIBUȚIA LUI NICOLAE BOGDAN LA ÎNTEMEIEREA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI LICEAL ROMÂNESC DIN CLUJ

Victor Moldovan

Întemeierea învățământului liceal românesc din Cluj, se încadrează în procesul mai larg de instituționalizare românească ce decurge din actul Unirii din 1918. Până la Unire, la Cluj orice inițiativă în această direcție a fost blocată în permanență de conservatorismul administrației locale întemeiat pe o legislație restrictivă și pe atitudinea constant refractară a Curții de la Viena, față de revendicările școlare ale românilor.

În condițiile unei creșteri continue a populației românești (de la 1450 suflete în 1839 la 10000 în anul 1915 din totalul de 61000 locuitori) și a situării orașului într-o zonă cu o densă populație românească, au funcționat doar două școli primare, una înființată în anul 1853 la care se adaugă din 1895 școala din Mănăștur¹.

De altfel, după studiul lui Ioan Bratu, în întreaga Transilvanie, liceele românești reprezentau înainte de Unire numai 7,5 % din total față de 79 % ponderea liceelor maghiare și 13 % ponderea liceelor germane*. Încă din 1850, Șaguna a cerut guvernului sprijin pentru întemeierea a 18 școli secundare pentru românii ortodocși din care 6 licee. Printre localitățile în care se propunea înființarea unui liceu se număra și Clujul alături de Sibiu, Deva, Chioar, Cohalm și Brașov. Demersul pe lângă guvern a rămas fără rezultat².

Sunt efecte ale unei politici culturale discriminatorii față de populația românească majoritară, ce urmărea cu obstinație orientarea tineretului școlar român spre învățământul public maghiar.

Numai unirea Transilvaniei cu România prin reconstrucția întregii vieți publice a permis populației românești să își constituie instituțiile fundamentale.

Temeiul juridic al organizării școlilor românești din Transilvania după 1918 îl găsim în Ordinul nr. 17/1918, prin care Resortul Instrucțiunii din Consiliul Dirigent comunica precizările referitoare la predarea limbii române, istoriei și geografiei. Orientările adoptate de acest organism de specialitate aveau în vedere deschiderea la 1 septembrie 1919 a 28 licee de băieți și a 8 licee de fete. Acum își vor găsi materializarea străduințele mai vechi privitoare la întemeierea învățământului liceal românesc clujean, prin inaugurarea și deschiderea în octombrie 1919 a liceului de fete numit timp de două decenii Liceul "Regina Maria".

Valoarea de prioritate națională a întemeierii, lipsa unei tradiții locale în domeniu, greutatea materiale ale începutului (spațiu, dotare didactico-materială) ca și năzuințele exprimate față de viitorul acestei instituții au determinat autoritățile să delibereze cu multă responsabilitate atât asupra persoanei ce urma să fie numită director cât și asupra problemei corpului profesoral.

În momentul în care i s-a încredințat conducerea liceului "Regina Maria"³, cel din-

* Prin comparație, rețeaua de unități școlare în limbile maghiară și germană era vădit mai favorizată, în anul 1915 funcționând 16 grădinițe, 29 școli primare zilnice, 10 școli primare complementare și agricole, 3 școli de ucenici, 3 gimnazii și 6 licee³.

** În prezent Liceul "George Coșbuc".

tâi liceu românesc de fete din Transilvania, Nicolae Bogdan avea 52 de ani și se afla la vârsta deplinei maturități profesionale. Anii în care conduce liceul (între 1919-1932) sunt hotărâtori pentru valoarea și progresul școlii. Cele mai dificile probleme privitoare la spațiu, dotare, încadrare, referitoare la stabilirea și aplicarea unui sistem de exigențe sunt soluționate acum. Cu certitudine, răspundea acestor înalte cerințe.

Originar din județul Trei Scaune (azi Covasna), Nicolae Bogdan s-a născut în comuna Hăghig în 10 martie 1867, fiind unul din cei 11 copii pe care părinții Gheorghe și Zamfira Bogdan i-au crescut în omenie și în spirit românesc⁴. Studiile liceale le-a terminat la Brașov în 1887 și s-a înscris la Universitatea din Cluj la specializările limba latină și limba maghiară. După absolvirea facultății predă la Gimnaziul Mare Public Român din Brașov, vreme de 25 de ani.

Perioada brașoveană a rămas în conștiința și memoria contemporanilor săi prin trei semnificative străduințe: activitatea pedagogică concretă (practică) în calitate de profesor de limbă română și limba maghiară, elaborarea și editarea de manuale școlare și activitatea cultural-politică desfășurată în cadrul Astei și a Partidului Național Român.

Dimensiunea pedagogică a operei sale este ilustrată de editarea a diverse manuale și studii între care "Gramatica limbii române" publicată în trei ediții, "Limba maghiară pentru clasele I-IV" precum și de bogata activitate de predare la Gimnaziul Român din Brașov. Ca autor de manuale își însușește îndemnul lui Coresi privitor la învățarea și folosirea limbii, și în lucrările sale face dintr-un exercițiu gramatical un exercițiu de cunoaștere a particularităților construcției frazei din operele celor mai semnificativi scriitori ai literaturii române astfel, la tema "Atributul", exercițiul propus cuprinde șapte propoziții din textele a șapte clasici ai literaturii române***.

În timpul războiului, în anul 1916, după eliberarea Brașovului de către armata română, s-a pus la dispoziția administrației românești. Retragerea armatei române dincolo de Carpați îl determină să aleagă calea pribegiei în Suedia și apoi Franța, unde conduce la Stockholm un birou de presă și la Paris unde va sluji interesele țării, în Comitetul Național Român alături de Take Ionescu, Octavian Goga și Traian Vuia, militând pentru apărarea intereselor României. Continuă să scrie (lucrează la comisia presei) și participă la organizarea unităților de voluntari⁶.

Sunt suficiente elemente pentru a conchide că Nicolae Bogdan era după cum a fost caracterizat "un bun român" dar și "dascălul cu har și dar" ce corespundea cu prisosință înaltei răspunderi ce i s-a încredințat. După cum afirmă Valeriu Bologna, referindu-se la întemeierea celui dintâi liceu românesc de fete al Transilvaniei, "nimeni nu mai era vrednic și mai capabil" decât Nicolae Bogdan ca să ia conducerea acestei școli care trebuia "să fie nu numai o afirmare ci și un model"⁷.

Un nou drum se deschide în fața sa, înșpurându-i noi și grele reponsabilități, o activitate neobosită și un efort statornic, îndreptat spre organizarea și consolidarea instituției al cărui director devenise.

Dimensiunile și oportunitatea acestei opere, sunt fără echivoc explicate în discursul rostit la finele anului școlar 1928-1929 (la 10 ani de la întemeiere) când arăta: "după Unire în Ardeal instrucția se impunea ca cea mai importantă și cea mai urgentă chestiune de rezolvat"⁸.

Analiza momentelor semnificative din evoluția liceului în anii 1919-1932 evidențiază două etape în organizarea și consolidarea liceului: prima cu durata unui an școlar în care se soluționează problemele de spațiu, dotare și încadrare și în timpul căreia se instituie

*** Textele literare alese deprind elevii cu morala civică, creștină și respectul dată de înaintași. Definițiile sunt simple și accesibile: "scrierea corectă a cuvintelor se numește ortografia" spune în manualul publicat în 1908, definiție care și-a păstrat valoarea explicativă⁵.

regimul de exigențe școlare (în domeniul instruirii și disciplinei) aplicându-se în domeniul pregătirii un program de tranziție necesar elevelor care au studiat în liceul maghiar, și a doua în care școala își definitivează organizarea, se consolidează și se afirmă în rândul unităților liceale din oraș și pe plan național.

Perspectiva înființării liceului a fost privită cu neîncredere de către profesorii maghiari și o parte a opiniei publice și aceasta cu atât mai mult cu cât în vechea școală ("Marianum") cu predarea în limba maghiară, doar trei eleve erau românce.

Înscrierile au început încă din 1 august 1919, până la începerea cursurilor înscriindu-se 218 eleve din care 90 erau interne. Inaugurarea noului lăcaș de învățământ a avut loc la 5 octombrie 1919, iar cursurile au început a doua zi, după programul stabilit. În cadrul primului consiliu profesoral (numit în epocă conferință profesorală) din 3 octombrie cu participarea a 15 profesoare și profesori (din care 9 proveneau din vechiul regat) s-a decis aplicarea unui program de tranziție pe baza căruia s-a organizat studiul exclusiv a trei materii: limba română, istoria românilor și limba franceză. Dacă la limba română scopul acestui curs era inițierea în problemele de "dicțiune și scriere", la istorie se urmărea realizarea unei "priviri generale asupra neamului românesc" și a "închegării lui"⁹. Salutul adresat de către director, în această conferință profesorală, "profesoarelor venite din vechiul regat pentru a face apostolat între românii dezrobiți"¹⁰, sublinia semnificația momentului și evidenția în același timp valoarea morală a corpului profesoral.

În legătură cu temeinicia activității de instrucție, sunt evocate lecțiile de fizică sau de chimie predate de erudita profesoară Lucia Spirchez, cele de limba franceză predate magistral de Ioana Popescu-Nicolau, care-și făcuse studiile în Franța, modul în care era predată limba engleză de către englezoaica Maud Griffith-Balbin, după manualul său propriu sau efortul depus de directorul liceului Nicolae Bogdan în direcția însușirii limbii literare¹¹.

Situația grea a dotării didactico-materiale este treptat ameliorată prin sprijinul oferit de persoane particulare ca și de instituțiile științifice nou înființate. Edificatoare în acest sens, este adresa directorului Grădinii Botanice, biologul Alexandru Borza prin care încă din primele zile pune la dispoziția școlii "lista plantelor aflătoare în Institutul Botanic și care se pot pune la dispoziție pentru instrucțiune școlară"¹².

Materialul arhivistic, bogat, ilustrează încă din primele luni numeroase inițiative organizatorice și spiritul de desăvârșit pedagog pe care îl manifesta Nicolae Bogdan în controlul activității de învățare și în instituirea și aplicarea unui sistem de exigențe școlare. Asistă la lecții, dă îndrumări și așa cum face în 30 martie 1920 se întâlnește cu elevele, ocazie cu care laudă sau admonestează în raport cu rezultatele obținute la învățătură¹³. Pregătirea temeinică a elevelor este demonstrată de datele referitoare la situația școlară de la sfârșitul anului școlar 1922-1923, când din 309 eleve au promovat 266 și mai ales de rezultatele obținute la examenele de bacalaureat în primii șase ani de existență, când, din 125 eleve prezentate, au promovat examenele (în fața unei comisii exigente, constituită din profesori din afara școlii) 116, reprezentând 92 %. De asemenea, în anul școlar 1928-1929 din 260 eleve câte au urmat cursul inferior (clasele I-III) au promovat 218 iar 28 au fost declarate repetente și 14 au fost eliminate¹⁴.

Intervențiile lui Nicolae Bogdan ca și dinamismul faptelor sale, evidențiază o personalitate complexă, cu o concepție pedagogică clară, preocupat în egală măsură de randamentul instruirii ca și de eficiența demersului educativ. În acest sens exprimă idei cu valoare de axiomă: „nimic nu înmoaie și nu modelează mai ușor sufletele (...) ca bunătatea și iubirea; instrucția se face în întregime în școală; educația nu o face singură profesorul, ci e influențată de familie, societate de diferite maniere și atitudini ale diferiților indivizi; până când acești

trei factori școală-familie și societate nu vor ajunge la unitate de vederi și fapte, educația tineretului nostru va lăsa de dorit"¹⁵. Recomandările făcute după asistențele la lecții, demonstrează grija pentru elevi, pentru ameliorarea situației acestora la învățură și pentru evaluarea corectă. Astfel, cere ca profesorii să cunoască fiecare elev și în special să se ocupe de cele mai slabe la învățură, iar antrenarea în timpul orelor să țină seama de "gradul de dezvoltare al acestora". Recomandă „contactul neîncetat cu familia, cu părinții” și „solidaritatea acestora cu școala“.

An de an numărul elevelor crește, fapt ilustrat de următoarele evoluții:

- 1919-1920 - 5 clase - 218 elevi;
- 1921-1922 - 7 clase - 309 elevi,
- 1922-1923 - 8 clase - 372 elevi,
- 1923-1924 - 7 clase - 399 elevi.
- 1925-1926 - 14 clase - 488 elevi;
- 1928-1929 - 13 clase - 528 elevi¹⁶.

Elevete erau grupate în ciclul inferior, constituit din 3 clase și ciclul superior constituit din 4 clase.

Prezența în anul 1932-1933 a unor eleve din Bucovina, Dobrogea sau Severin, demonstrează convingător că greutățile au fost depășite și Liceul "Regina Maria" s-a impus ca o instituție școlară cu un solid prestigiu. În acești ani, așa cum arăta Nicolae Bogdan, în rândul corpului profesoral "s-a creat o stabilitate și ierarhie“.

Școala era deschisă și elevelor de alte etnii. În acest sens este edificator că în anul școlar 1928-1929, învățau în acest liceu 388 eleve de naționalitate română, 68 eleve evreice, 28 eleve maghiare, 18 eleve nemțoaice și 3 eleve italiene¹⁷.

Între elevele înscrise în anul școlar 1928-1929 se număra Maria Agârbiceanu, Ileana Ghibu din cl. VI-a B și Coemelia Boilă din cl. a IV-a. Într-o altă listă de premiate Sanda Ștefănescu-Goangă din clasa a II-a, Rea Silvia Lepădatu din clasa a IV-a și Ana Lepădatu din clasa a V-a B.

Așa cum rezultă din studiul documentelor școlare, formarea personalității elevilor, se continua prin activități extrașcolare, prin excursii, serbări și exerciții sportive. Sunt evocate excursia clasei a VII-a în aprilie 1928 în Italia, excursia organizată la Brad, în octombrie 1930 și excursia vechilor și actualelor capitale.

Baza didactico-materială a liceului a crescut continuu prin alocații bugetare și donații în așa fel încât la încheierea mandatului lui Nicolae Bogdan, în 1933 dispunea de "laboratorii bogat înzestrate și variat material didactic, de teren de tenis, voley-ball și de un parc întins de arbori seculari¹⁸. Numai în anul 1928-1929, biblioteca s-a îmbogățit cu 215 cărți în limba franceză la care s-au adăugat 33 de cărți donate de Academia Română și a fost procurat un aparat de "proiecțiuni" cu filme. Pentru proiecția de diapozitive era folosit "skioptikonul". Școala dispunea de o frumoasă dotare pentru cultura muzicală, de pildă în anul școlar 1929-1930 pe lângă cele 7 pianе existente, s-a mai procurat unul nou în valoare de 57000 lei, unul din cele vechi dându-se sălii de gimnastică pentru exercițiile ritmice. Tot atunci s-a procurat un aparat de radio în valoare de 30341 lei, astfel că atât elevele interne cât și cele externe au avut posibilitatea să cunoască această invenție¹⁹. Este edificator faptul că la numai doi ani de la înființarea Radiodifuziunii Române elevele liceului auziau la radio informații, muzică, conferințe, iar sâmbătă între orele 15,30-17,00 conferințele pe care Ministerul Învățământului le organiza pentru școlari²⁰.

Prezentarea succintă a datelor despre corpul profesoral, dotarea didactică, rezultatele școlare și preocupările de modernizare, surprinde o unitate liceală valoroasă în plină afirmare. Scriitorul englez Seton Watson, cu prilejul vizitei din 28 noiembrie 1920 (în care asistă la lecții de limba română și limba franceză) este impresionat de ritmul organizării și

rezultatele obținute într-un timp atât de scurt. Între vizitatorii celebri se numără și Principesa Ileana, Regina Maria și mitropolitul V. Suci. Peste ani, Eugenia I. Mihalca, fostă elevă în primul deceniu de activitate al liceului, devenită mai târziu profesor universitar, remarcă spiritul de pedagog desăvârșit al primului director "ceea ce a imprimat o atmosferă de râvnă și muncă disciplinată, situație ce a permis ca școala să se situeze printre liceele fruntașe ce rivalizau cu cele mai bune școli din capitala țării"²¹.

La trei ani și jumătate de la încheierea mandatului lui Nicolae Bogdan, în februarie 1936, C. Angelescu, Ministrul Instrucțiunii din România consemna în cartea de aur a liceului, cu prilejul vizitei efectuate: "afirm că această instituție face mare cinste școlii românești"²². Prin aceste cuvinte cea mai autorizată personalitate din domeniul conducerii învățământului național, aprecia instituția dar și truda primului director a liceului.

NOTE

1. *Istoria Clujului*, 1974, p. 281.
2. G. Sima - *Școala românească din Transilvania și Ungaria*, București 1915.; I. Bratu, *Învățământul secundar din Ardeal, București*, 1929, p.8-39;
3. *Istoria Clujului*, p. 345.
4. Valeriu Bologa, *Cel dintâi director al liceului: Nicolae Bogdan* în "Aspirații" nr. 1, 1969, p. 9.
5. Nicolae Bogdan, *Gramatica limbii române pentru clasele I, II, gimnazială, reală, civilă și seminarul pedagogic*, Ed. a II-a, Brașov, 1908, p. 96, 206.
6. Ion Nicoară, *Aspecte privind contribuția brașovenilor la lupta pentru desăvârșirea unității naționale a poporului român (1918)* în *Studii și articole de istorie*, XI, 1968, p. 186-199.
7. Valeriu Bologa, *op. cit.*, p. 10.
8. Anuarul Liceului de Fete "Regina Maria" din Cluj pe anul școlar 1928-1929 (publicat de N. Bogdan) Cluj, 1930, p.4.
9. Arhivele Naționale Cluj, *Fondul Liceul de Fete "Regina Maria"*, Procese verbale 1919-1926 fila 1.
10. Ibidem.
11. Eugenia Mihalca, *Liceul de fete Cluj în primul său deceniu de funcționare*, în "Aspirații", nr.1, 1969, p. 24.
12. Arhivele Naționale Cluj, *Fond cit.*, fila 5.
13. Ibidem, fila 18.
14. Anuarul 1928-1929, p. 5 și 84.
15. Ibidem, p. 8.
16. Ibidem, p. 10 și Anuarul Liceului de Fete "Regina Maria" 1932-1933.
17. Ibidem, p. 85.
18. Ibidem.
19. Rodica Păun, *Școala secundară de fete "Regina Maria" din Cluj 1919-1948*, lucrare de gradul I, (manuscris) 1992, p. 62-63.
20. Ibidem.
21. Eugenia Mihalca, *op. cit.*, p. 24, 25.
22. Rodica Păun, *op. cit.*, p. 66.

BEITRÄGE VON NICOLAE BOGDAN ZUM BEGRÜNDUNG RUMÄNISCHER GYMNASIALE SCHULWESEN AUS CLUJ (ZUSAMMENFASSUNG)

Das rumänische gymnasiale Schulwesen aus Cluj - das wichtigste kulturelle Zentrum Siebenbürgens - wurde im Herbst des Jahres 1919 gegründet.

Frühere Initiativen und Forderungen in dieser Richtung wurden systematisch von den damaligen

politischen Regimen (habsburger un österreich-ungarischer) und den lokalen Behörden blockiert und nur die Vereinigung Siebenbürgens mit Rumänien und der Wiederaufbau des öffentlichen Lebens hat das Schaffen einiger fundamentalen Institutionen und die Erfüllung dieses wichtigen Ziels zugelassen.

Der erste Direktor des Gymnasiums "Königin Maria" (jetzt Gymnasium "George Coşbuc") war Nicolae Bogdan, eine besondere Persönlichkeit, geschätzt für seine reichhaltige pädagogische Aktivität, aber besonders für die Hartnäckigkeit mit der er sich in den kulturell-politischen Kampf und den für nationale Einheit eingesetzt hat. Die Jahre in denen er das Gymnasium führt (1919-1932) sind entscheidend für den Wert und den Fortschritt der Schule. Die schwierigsten Probleme betreffend Räume, Ausstattung-Einstufung, und auch die Festlegung und Anwendung eines Exigenz-systems sind jetzt gelöst.

Zahlreiche Archivdokumente, Beweise und Wertschätzungen, so wie die außerordentliche Qualität der hier gebildeten Fachleute, die Attraktion, die das Gymnasium auf einigen Schülerinnen aus entfernten Gebieten (Bucovina, Dobrogea, Severin) ausübt, beweisen daß die Schwierigkeiten des Anfangs überschritten wurden und das Gymnasium "Königin Maria" ist eine wertvolle gymnasiale Einheit geworden, die in vollem Ausstieg steht.

Nicolae Bogdan (1867 - 1952)

Grup de eleve în uniforma școlară de zi cu zi.

Grup de eleve în uniformă de gală.

